

**Алтыс кылааска ааттары сага чаас
быһыытынан үөрэтии, бэрэбиэркэлиир
уонна чингэтэр сорудахтар.**

Күндү үөрэнээччилэр!

Бу үөрэх дылыгар эн саха тылыгар экзамен туттарабын. Бэлэмнэнэргэр бу бэлэм үөрэтэр-өйдөтөр араас сорудахтаах тиһик көмөлөһүө. Бу тургутукка биһиги ааттары сыныйан үөрэтиэхпит. Ааттар өйдөбүллэрэ, араастара, үөскүүр сыһыарыылара, таба суруйуу, этиигэ ханнык баҕарар этии чилиэнэ буолуулара,

Бу сорудахтары таба толороргор эн үөрэх сүрүн төрүттэрин инэринэн билэр-көрөр, салайынар-дьаһанар сатабылгын сайыннарабын.

Бу дьарык эн экзамены ситиһиилээхтик туттараргар көмөлөһүө диэн эрэнэбит..

Ситиһиини баҕарабыт!

Тренажёру толорорго быһаарыы сурук:

1. Хас биирдии сорудах түөрт талар эппиэттээх
2. Өскөтүн эн сөпкө таллаххына «эбии» бэлиэтэ тахсыаба.
3. Эппиэтин сыһа таллаххына «көбүрэтии» бэлиэ тахсар. .
4. Салгыы сорудахха көһөргөр аллараа баар бэлиэни баттаа..

Ситиһини баҕарабыт!

№ 1. Аат тыл саха тылыгар саамай тутаах бөлөх буолар. Тугу бэлиэтиирий ?

- Барамай, тыынар тыыннаах, айылҕа көстүүтэ, хайааһын аата.**
- Барамай эбэтэр көстүү бэлиэтин көрдөрөр тыл.**
- Барамай ахсаанын уонна чыыһыланы бэлиэтиир тыл**
- Аат сана чааһын оннугар туттуллар сана чааһа.**

№ 2. Аат тыл ханнык ыйытыыга хоруйдууруй?

Хайа? ханнаабы? хаһаангы? туохтаах?

Хаһыс?хастыы? хаһыа? хас гыммыт хаһа?

Ким? кимиэнэй? хайдах? хаһан?

Ким? туох? кимнэ? кимиэхэ? кимтэн? кимниин?

№ 3. Биһигини тулалыыр араас барамайы, өйдөбүлү, көстүүнү түмэн, бөлөхтөөн бэлиэтиир аат тыл

Барамай

Тардыылаах аат

Уопсай аат

Анал аат

№ 4. Аат тыл морполуогуйалыы бэлиэтин көрдөрөр тыллары бул.

Хаачыстыба, кээмэй, өң, дьүһүн, тас быһыыта.

Уопсай, анал, түһүк, ахсаан, тардыы

Судургу, төһө, кэрискэ, үллэһик, бытархай.

Сирэй, тардыылаах, бэйэни, ыйар, ыйытар.

№ 5. Биир чопчу барамайы арааран ааттыыр аат тыл

Барамай

Тардыылаах аат

Уопсай аат

Анал аат

№ 6. Аат тыл түһүгүнэн бэрээдэгинэн ырытыллыбыт эрээтин бул

От,отто, окко, оту, оттон, отунан, оттуун, оттооѳор

**От, отто, окко, оту, оттон, отунан, оттуун,
оттооѳор**

От,отто, окко, оту, отунан, оттуун, оттон оттооѳор

От,отто, отунан, окко, оту, оттон, оттуун, оттооѳор

№ 7. Сыһыарыы көмөтүнэн үөскээбит аат тыллары бул

- Элэккэй, сайдам, дьалбаа, үһүс, бардам, хорсун, көгөс.
- Маныһыт, чуораанчык, суруксут, тохтобул, билии.
- Тымныы, миэннэрэ, маннык, хаһыс, бииргэ, сэттэ уон.
- Кытархайдыны, амарах, күөх, оҕомсох, биирдии, миэннэрэ.

№ 8. Тардыылаах аатынан бэриллибит эрээти бул:

- Худуоһунньук хартыыната, остуол, олоппос, ким да, бэйэбит.
- Амма кыыһа, ийэбит, атым, оһус сыарҕата, кинигэ ойуута.
- Билбэт ыалым, сырдык, ыраас, таайдара, суорат аһытыыта.
- Көрбөтөх дойдум, аахпатах хаһыатым, үс хос, халыҥ.

№ 9. Элбэх хомуур ахсаан суолтатын биэрэр ньыма арааһа бэриллибит эрээтин бул.

Хонуу көбөрбүт, уонча остуоллар, сэбирдэх көбөрдө, кытыйа-хамыйах.

Будьурхай баттахтаах, кураан саҕаланна, элбэх кыһалҕалар, сүүс кырсалар.

Биэс тайах, аҕыйах паарта, сүбэ-ама, атах тарбаҕа, үүт дэлэйдэ.

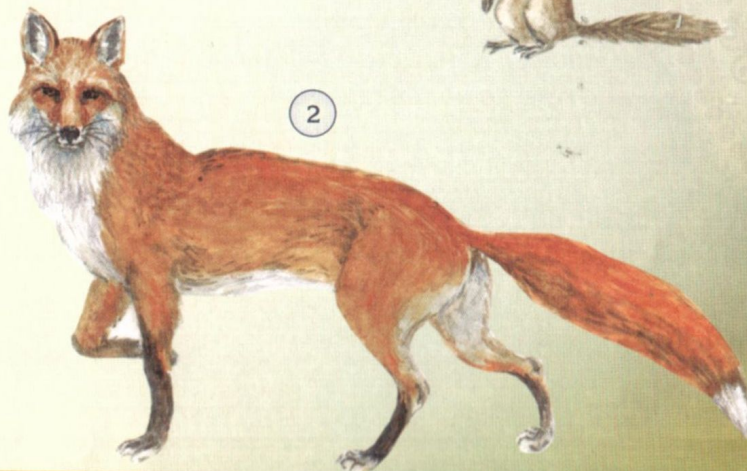
Эти эттиир, сугуннар үүммүттэр, ардах абырыыр, хас да устудьуоннар.

№ 10. Аат тыл таба суруллубут эрээтин бул.

- **Аба Дойду сэриитин 1 истиэпэннээх уордьана, Ытык күөл,**
- **Саха Өрөспүүбүлүкэтин Наукатын академията, Төрөөбүт тыл күнэ, Тойон уйалаах.**
- **Ил Түмэн, «Бочуот Знага» уордьан, Арассыһа Үрдүкү суута, «Азия оболоро» оонньуу.**
- **Аба дойду Улуу сэриитэ, Билии уопсастыба, Үөһээ Бүлүү, Сылгы Ыытар.**

Саха сирин
күндү түүлээх
кыылларын
туһунан
кылгас
тиэкистэ
толкуйдаан,
Аат тыллары
туттаргын
умнума.
Сэһэргэһин,
куоталаһын.

№ 11. Дабаанын аат өйдөбүлүн быһаарар эрээти бул.

Аат сана чаанын оннугар туттуллар сана чаана.

Барамай эбэтэр көстүү бэлиэтин көрдөрөр тыл.

Барамай, тыынар тыыннаах, айылба көстүүтэ, хайаанын аата.

**Барамай ахсаанын уонна чыыһыланы бэлиэтиир
ТЫЛ**

№ 12. Дабааһын аат суолтатынан хаачыстыба дабааһынарын бул

Мин, эйиэнэ, бэйэм, бу, ити, бачча, итиччэ, оннук.

Алтыс, тыһыынча, биэс-алта, чаас чиэппэрэ, үс гыммыт биирэ.

Сага, төгүрүк, улахан, саһархай, саадьябай, эйэбэс, обомсох.

Алаас, бэдэр, таай, хоноһо, ыттарым, ырыаһыт, утуйуу.

№ 13. Дабаанын аат суолтатынан сыһыан дабааныннарын бул

Ньолбоѳор, кыра, атаах, өмүрэх.

Хап-хара, сабыс-сага, олус улахан, наһаа үчүгэй.

Ойуурдаабы, сайынны, доѳордоох.

Эргэ, этиһиик, орто, эриэн, үчүгэй.

№ 14. Дабаанын аат этиигэ быһаары буолбут эрээтин бул

Күүстээх киһи, былыргы кэм, кэйиик орус.

Иһит кэһиэхтээх, улахан кытыһа, мин күүстээхпин.

Мин доруобайбын, эдэр киһи, норуодунай худоһунньук.

Өрүс уорааннаах, мин үөрэхтээхпин, эн үчүгэйгин.

№ 15. Үөскээбит дабаанын аат эрээтин бул

Икки-үс, мөлүйүүн, уон үс, уон гыммыт иккитэ, сүүсчэкэ.

Дуобатчыт, талыы, оттоһун, албаанын, утуйуу, оҕоком.

Дьиэлээх, сыллаабы, ытырыык, маадьябар, оҕомсох.

Кини, миэнэ, маннык, оччолорго, бары барыта, хайа эрэ.

№ 16. Ураты халыыптаах дабаанын эрээтин бул

- Уйгу-быйан, кип-киэн, күндүттэн күндү, туус манан, эдэркээн.
- Ыас хара, итэбэйимтиэ, куттас, кыһыл, булугас, уһун үйэлээх.
- Кырдьябас, тыатаабы, бэлиэлээх, ыраахтаабы, өстөөх.
- Өйдөөх, албын-түөкэй, бэбүһээнни, бөдөн, тымныы.

№ 17. Таба суруллубут дабааһынаах эрээти бул

- **Физическэй, сарсыардааны, соторутааны, алларааны.**
- **Түүнү, былыттаах, синньигэс, медицинскэй,**
- **Бэбэһээни, ыныырдаах, күһүнгү, маабынны.**
- **Сайынны, кыһынны, сарсыардаанны, киэһээни**

№ 18. Нуучалыы таба суруллубут дабаанын эрээтин бул

○ Тульской, гвардейской, физической, Горькай, Тихэй. ○

○ Олимпийской, медицинскэй, Чусовской, Московскэй. ○

○ Орловской, химической, Донской, Польской, реактивной. ○

○ Курскэй, Сэбиэскэй, Калининскэй, геологической, ○

№ 19. Аттарыы ньыматынан бэриллибит дабааһын эрээтин бул

- **Үүт маҥан, ыас хара, харана кыһыл, амарах санаалаах.**
- **Кырачаан, сатаҕай, кэрэ, сыллаабы, быһаҕас.**
- **Уруумсах, кэрэ сэбэрэлээх, ньылаҕар, чарылас, хантаҕар.**
- **Ойуурдаабы, хаардаах, уйгу-быйан, тобус-толору.**

№ 20. Киһи майгытын-сигилитин бэлиэтиир сомоҕо домоҕтодоох эрээти бул

Тыла мүөттээх, киһи аймах баайа – оҕо.

Икки сирэй, тыа сирэ-омук олоҕун силиһэ-
мутуга.

Сытар ынаҕы туруорбат, кыһыл тылынан
кыырар, сирэй-көрбөх.

Дьолун баар – дьобус ытыскаар, киһитэ суох сир
дьүдэйэр.

“Ыһых”
хартына
нан
тиэкистэ
толкуйдаа,
дабааһын
ааттары
туттаргын
умнума,
сэһэргэ-
һин,
куотала-
һын.

№ 21. Солбуйар аат суолтатын бул.

- Барамай ахсаанын уонна чыыһыланы бэлиэтиир тыл**
- Барамай эбэтэр көстүү бэлиэтин көрдөрөр тыл.**
- Аат сана чааһын оннугар туттуллар сана чааһа.**
- Барамай, тыынар тыыннаах, айылба көстүүтэ, хайааһын аата.**

№ 22. Солбуйар аат араастарын бул

- Сирэй, тардыылаах, бэйэни, ыйар, ыйытар, быһаарыылаах, быһаарыыта суох, хомуур.
- Уопсай, анал, ахсаан, түһүк, тардыы халыыба, барамай, өйдөбүл.
- Хаачыстыбата, тас быһыыта, кээмэйэ, өгө, дьүһүнэ, майгы уратыта, киһи ураты хаачыстыбата.
- Төһө, кэрискэ, үллэһик, хомуур, барыллааһын, бытархай.

№ 23. Саха тылын литературнай нуорматыгар киирбэт тыллары бул.

Эһиги, кини, эйигин, бэйэлэрэ, туох?

Миэхэбэ, эйиэхэбэ, биһи, эһи.

Маннык, оннук, бэйэтэ, миэннэрэ, ханнаабы ?

Эн, эһиэнэ, кинилэр киэннэрэ, оччо, хайдах?

№ 24. Соботох киһини көрөн туран, туһаайан этэн саха төрүт үгэһин кэхэр солбуйар ааты бул

Эйиэхэ.

Эйигиттэн.

Эһиги.

Эн.

№. 25. **Барыта** диэн хомуур солбуйар аат тыл атын тылы кытта биир ахсаанна ситимнээр ситими бул

Бары үөрэнээччилэр билэллэр

Үөрэнээччи барыта билэр

Үөрэнээччилэр бары билэллэр.

Үөрэнээччи барыта билэллэр.

№ 26. Миигиннээбэр – солбуйар аат ханнык сана чааһын солбуйбутуй?

Дабааһын ааты.

Солбуйар ааты.

Ахсаан ааты.

Аат тылы.

№27.Этигэ быһаары буолбут солбуйар ааттаах этиини бул.

Эн миигиттэн сүрбэ сүүстээҕи ылан тураҕын.

Манньык өнү сөбүлээбэппин.

Кини Василий Васильевичтыын барбыта.

Бу кинигэ миэнэ.

№ 28. Сынһыарыы түһүккэ турар толоруу буолар солбуйар ааттаах этиини бул

Миигиннээбэр быраатым түргэнник сүүрэр.

Эйигиттэн сурук кэлбит.

Эйиэхэ кэпсиэбим кэлин кэллэхпинэ.

Мин хайыһардыырбын сөбүлүүбүн.

№29. Сиһилии буолар солбуйар ааттаах этиини бул.

Чэ, сыччыай, мин бардым.

Кини оччолорго уоннаах уол этэ.

Эт, арыы наада буолла да , миэхэ кэлинг.

Эһиги миигин үчүгэйдик көрүстүгүт.

**Өбүгэбит
ооньюулары-
нан солбуйар
ааттарын
туһанан
тиэкистэ
толкуйдаан,
сэһэргэһин
“Бэһирик
сүүрдүү”,
“кылыы”, “мас
тардыһыыта”,
“халбас хара
аты миинии”**

№ 30. Ахсаан аат суолтатын бул

- **Барамай ахсаанын уонна чыыһыланы бэлиэтиир тыл**
- **Барамай эбэтэр көстүү бэлиэтин көрдөрөр тыл.**
- **Барамай, тыынар тыыннаах, айылҕа көстүүтэ, хайааһын аата.**
- **Аат сана чааһын оннугар туттуллар сана чааһа.**

№31. Ахсаан аат этиигэ кэпсиирэ буолбутун бул.

- Мин сааһым уон икким.
- Балтым быйыл сэттэ сааһын туолар.
- Мэник тыһыынчатын тыал ыһар
- Мунньах киэһэ сэттэбэ буолар.

№32 Ахсаан аат таба суруллубут эрээтин бул.

- Сүүрбэ, отут, тыһыынча, икки-үс, отут биэс, биэрэстэ агаара.
- Уонча, сүүсчэ, сүүрбэчэ, балтараа, сыалай, агаар, чиэппэр.
- Сүүрбэччэ, отучча, тыһыынча, мөлүйүөн, миллиард, триллион
- Абысттыы, тобус уоннуу, төрдүө, иккиэйэх, үс гыммыт биирэ.

№33. Ахсаан ааттан төрүттээх тыл ситим тыл суолтатыгар туттуллубут этиитин бул.

- Эһэ икки саһыл икки хаһан да дьукаах олоботтор.**
- Суор ардыгар 140-гар тийэр.**
- Куурусса сүүрбэччэ сыл олозор.**
- Осел 50-ча сааһыгар тийэр**

**№34. Ахсаан аатган төрүттээх тыл туохтуур суолтатыгар
туттуллубут этиитин бул**

Икки киһи кэллэ.

Рома ырыа күрэбэр иккистээбит.

**Биирдэ бөтүүк икки куоска икки дьукаах
буолбуттар.**

Бииргэ иккини эптэххэ үс буолар.

**№35. Сэтгэлээх оюо - ахсаан ааттан төрүттээх тыл ханнык
сага чааһын суолтатыгар туттуллубутуй?**

Ахсаан аат

Аат тыл

Дабааһын

Сыһыат

Өбүгэлэрбит кыстык балаҕаннарыгар сыһыаннаан ахсаан ааттары туттан тиэкистэ толкуйдаан, сэхэргэһин, куоталаһын.

Болџомтоџут иһин махтанабыт!